

**Een archeologisch bureauonderzoek
voor de A-Kerkstraat 15–19 te Groningen
(Gr.)**

A. Ufkes

AcheoSupport-Rapport 2017-7

Groningen
2018
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureauonderzoek voor de A-Kerkstraat 15–19 te Groningen (Gr.)

ArcheoSupport-Rapport 2017-7
ArcheoSupport-Projectcode 2017/036

Tekst
A. Ufkes
Afbeeldingen
S.J. Tuinstra
Redactie
A. Ufkes

Beheer en plaats van documentatie
ArcheoSupport bv

definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door
ArcheoSupport bv
Postbus 41091
9701 CB Groningen
www.archeosupport.nl

ISSN 1574-6887

Groningen, 2018

Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding tot het onderzoek	4
1.2	Huidige en toekomstige situatie op de onderzoekslocatie	4
1.3	Doel van het bureauonderzoek	4
1.4	Werkwijze bureauonderzoek	5
2	Resultaten bureauonderzoek	6
2.1	Bekende aardwetenschappelijke waarden	6
2.2	Bekende archeologische waarden	7
2.3	Historische situatie	8
2.4	Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	8
3	Conclusies en aanbevelingen	10

Projectgegevens

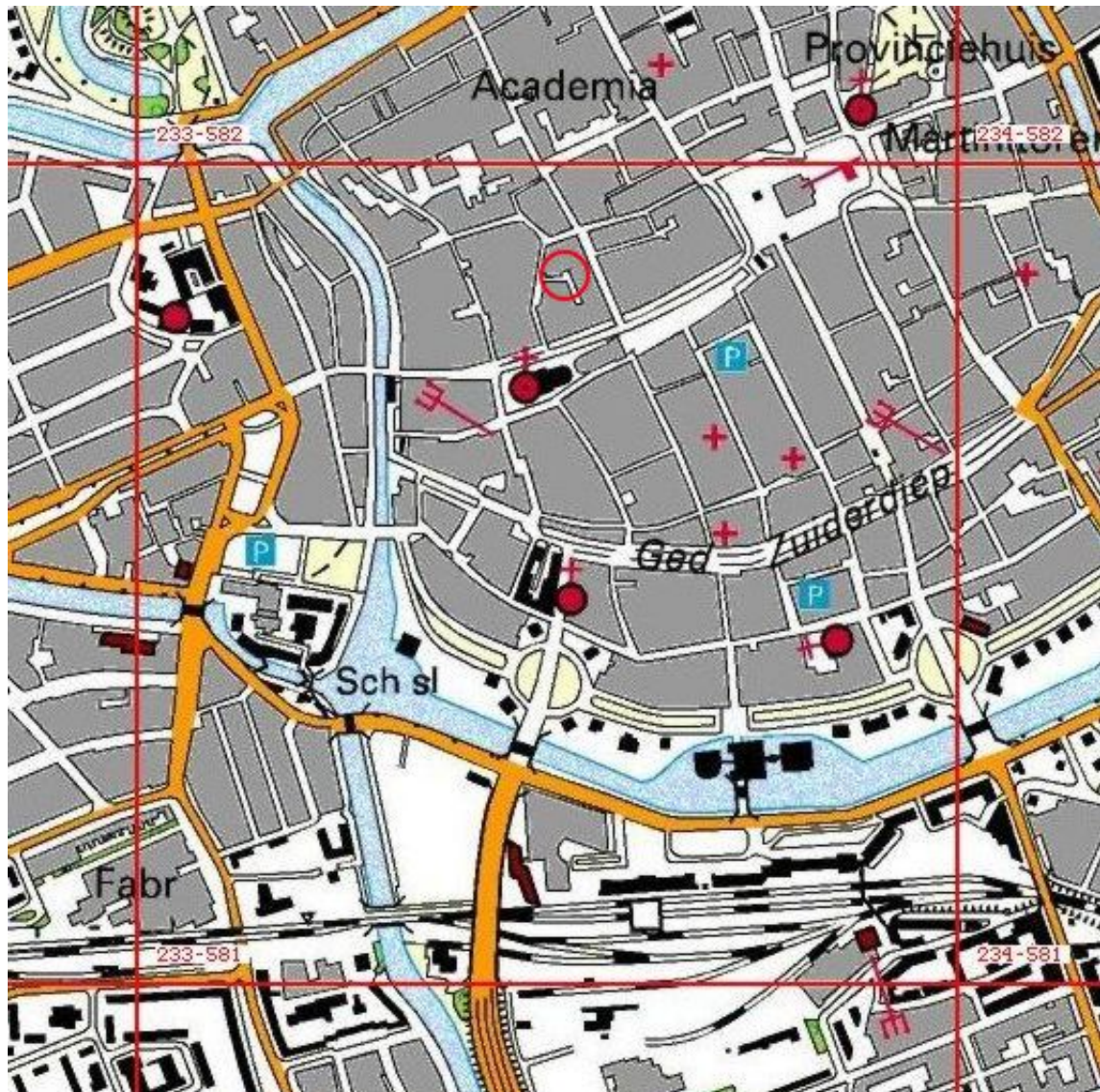
Projectnaam	Groningen, A-Kerkstraat 15–19
Projectcode	2017/0036
Type onderzoek	Bureauonderzoek
OM-nummer	4556829100
Status	Definitief
Projectleider	Mevr. drs. A. Ufkes
Contact	06–29060092, aufkes@archeosupport.nl
Opdrachtgever	Moedt bv Bouwbedrijf
Contact	H.K. Moedt, hkm@moet.nl
Bevoegde overheid	Gemeente Groningen, drs. G.L.G.A. Kortekaas
Contact	050–3678230, gert.kortekaas@groningen.nl
Toetsing	Gemeente Groningen, drs. G.L.G.A. Kortekaas
Contact	050–3678230, gert.kortekaas@groningen.nl

Locatiegegevens

Toponiem	A-Kerkstraat 15–19, binnenterrein
Plaats	Groningen
Gemeente	Groningen
Provincie	Groningen
Kaartblad	07D
Centrum-coördinaat	233.52/581.86
Oppervlakte bouwplaats	ca. 100 m ²
Oppervlakte binnenterrein	100 m ²

Beschrijving resultaten

Beschrijving onderzoekslocatie	Historische bebouwing en tussenweg
Geologie	Keizand op keileem
Geomorfologie	Dekzandrug
Bodem	Humuspodzolgronden
Archeologische waarden	Het binnenterrein tussen A-Kerkstraat 15 en 19 is een archeologisch monument
Historische waarden	Bebouwing in de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd
Verwachting	Bewoningssporen uit de periode Prehistorie tot en met de Nieuwe Tijd
Aanbeveling	Geadviseerd wordt om voorafgaand aan de graafwerkzaamheden een klein booronderzoek te doen, eventueel gecombineerd met milieuboringen om de verstoorde lagen van de niet-verstoorde lagen te onderscheiden en de top van de pleistocene ondergrond vast te kunnen stellen. Voor de graafwerkzaamheden zelf wordt aanbevolen om deze archeologisch te begeleiden volgens KNA-protocol opgraven.

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie, rood omcirkeld. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Moedt bv. Bouwbedrijf te Hoogezand heeft ArcheoSupport uit Groningen een bureauonderzoek uitgevoerd op de locatie binnenterrein A-Kerkstraat tussen 15 en 19 te Groningen.

Aanleiding voor dit onderzoek vormt de voorgenomen herontwikkeling van de locatie. De bestaande bebouwing en tussenliggende toegangsweg zal vervangen worden door nieuwbouw. Bij de grondwerkzaamheden voor de nieuwbouw worden mogelijk archeologische waarden verstoord. Om te bepalen of er daadwerkelijk archeologische waarden aanwezig zijn en om deze eventueel te behouden, dient voorafgaand aan de werkzaamheden een archeologisch bureauonderzoek plaats te vinden.

Volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart van de Gemeente Groningen ligt het plangebied binnen de zone met een hoge archeologische verwachting.¹

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in juli 2017 door mw. drs. A. Ufkes, senior KNA archeoloog van ArcheoSupport. Het archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld zijn in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.0).

1.2 Huidige en toekomstige situatie op de onderzoekslocatie

De onderzoekslocatie ligt aan de A-Kerkstraat te Groningen en betreft het binnenterrein tussen de nummers 15 en 19. De ligging van de locatie is weergegeven in afbeelding 1, kadastraal bekend Gemeente Groningen sectie 392 nummer 4497 (afb. 2). De huidige situatie betreft twee delen, gescheiden door een tussenweg. De geplande nieuwbouw op de locatie, te weten een aantal appartementen, wordt aan de voorzijde begrensd door de bestaande bebouwing van de nummers 15 en 19 (afb. 3). De achterzijde ligt tegen belendende percelen. De funderingen van de nieuwbouw worden in principe tot een diepte van ca. 100 cm diep aangelegd. Er is een tussenweg als doorgang in de huidige bebouwing naar het binnenterrein tussen de bestaande nummers 15 en 19 (afb. 4).

1.3 Doel van het bureauonderzoek

Doel van het bureauonderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verkregen informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Hierin wordt beschreven of er archeologische resten aanwezig (kunnen) zijn in het plangebied, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied een bedreiging vormen voor

¹<http://fleximap.groningen.nl/gnmaps/monumenten/>

het bodemarchief. Indien dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervoltraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.4 Werkwijze bureauonderzoek

Voor het bureauonderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Op basis van geologische, geomorfologische en bodemkundige informatie wordt een beeld geschetst van de landschappelijke ontwikkeling van de omgeving van de onderzoekslocatie. Deze landschappelijke ontwikkeling geeft inzicht in de potentiële woonbaarheid van de locatie. Voor de beschrijving van de archeologische waarden wordt gebruik gemaakt van Archis3, de online archeologische database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), en, indien van toepassing, van informatie over eerder gedaan onderzoek en archeologische waarnemingen. De historische ontwikkeling wordt beschreven aan de hand van historisch-topografisch kaartmateriaal en historische bronnen. Hierbij wordt ook ingegaan op eventuele (sub)recente verstoringen die de archeologische verwachting beïnvloeden. Naast deze informatie wordt, als deze voorhanden zijn, ook gebruik gemaakt van provinciale en gemeentelijke beleids- en verwachtingskaarten.

2 Resultaten bureauonderzoek

2.1 Bekende aardwetenschappelijke waarden

Op de geomorfologische kaart is het gebied bebouwd en deze biedt dus geen aanknopingspunten. Op de bodemkaart wordt het gebied aangeduid met humuspodzolgronden.

Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de A-Kerkstraat, voorheen Lammehuinin-
gestraat (zie hieronder), en ligt op een zandrug langs de oude loop van de Aa (afb. 5). De hoogte van het maaiveld bevindt zich op ongeveer 4,35 m +NAP.

Voor het milieuonderzoek is een aantal grondboringen uitgevoerd in het onderzoeksgebied (Stellema 2012). Boring 1 (zie afb. 3) leverde een boorkern die voornamelijk bestond uit zand, waarbij tot 3 meter beneden maaiveld sporen puin aanwezig waren. Boring 2, meer in de richting van de vroegere loop van de Aa, liet een boorkolom zien die, onder een pakket van 40 cm zand, voornamelijk bestond uit klei. Maar ook hier was tot 2 m beneden maaiveld (einde boring) puin aanwezig.

Uit de website van het *DINOloket*, waar gegevens omtrent de ondergrond kunnen worden geraadpleegd, blijkt dat er in de nabije omgeving van de onderzoekslocatie een aantal boringen zijn gezet, waarvan de dichtstbijzijnde zich bevindt aan de A-Kerkstraat, nagenoeg ter hoogte van huisnummer 15 (afb. 6). Uit deze geologische boring blijkt dat de ondergrond tot tenminste 2 m –maaiveld bestaat uit zand (boring B07D7600). Een tweede boring, iets meer naar het westen geeft hetzelfde beeld, hier is geboord tot een diepte van 3 m –maaiveld, en ook hier bestaat de ondergrond uit zand (boring B07D4626). Een derde boring, verder in de richting van de Lutkenieuwstraat, toont een complexer beeld (boring B07D0020). Dit wordt veroorzaakt doordat deze boring tot maar liefst 72 m –maaiveld is doorgezet. In deze boring zijn verschillende zand-, leem- en kleipakketten waargenomen. Het is echter niet mogelijk om op basis van deze drie geologische boringen de top van de pleistocene ondergrond eenduidig vast te stellen.

Er moet echter worden opgemerkt dat de boringen die zijn beschreven in het *DINOloket*, onderzoek betreft dat is gedaan vanuit de geologie. Voor de archeologie zijn deze geologische boringen bij uitstek geschikt voor het in kaart brengen van potentieel geschikte bewoningslocaties in de pre- en protohistorie. Bij grondboringen die worden gezet ten behoeve van archeologisch onderzoek wordt echter expliciet gelet op archeologische indicatoren als aardewerk, vuursteen, botmateriaal etc. Maar ook worden de lagen niet alleen lithologisch beschreven, maar ook geïnterpreteerd als bijvoorbeeld antropogene ophogingslagen of looppniveaus, mestpakketten en dergelijke. Ook wordt het humusgehalte expliciet genoteerd, omdat dit relevant kan zijn voor bijvoorbeeld het aantonen van een esdek.

2.2 Bekende archeologische waarden

Het binnenterrein tussen A-Kerkstraat 15 en 19 is een archeologisch rijksmonument. Het betreft de oude binnenstad van Groningen. Net ten westen van het onderzoeksterrein, werd in de winter van 2004 op 2005 een opgraving uitgevoerd in de Lutkenieuwstraat 13 (Archisnr. 12032, (Kortekaas et al. 2006, Huis in 't Veld 2008). Lutkenieuwstraat 13, het terrein van het vroegere congrescentrum 'Het Tehuis'. Deze opgraving ligt op dezelfde zandrug als het huidige opgravings-terrein. Hier kan men dus een goed idee krijgen van wat mogelijk aanwezig is aan archeologica op het binnenterrein A-Kerkstraat 15–19.

De oudste vondsten de Lutkenieuwstraat, een pijlpunt, stamt uit de Bronstijd. De oudste grondsporen gaan terug tot de Late IJzertijd. In de Romeinse Tijd werd er geakkerd, gezien de vele ploegkrassen die uit deze periode dateren. In de Late Romeinse Tijd of in de Vroege Middeleeuwen stond op het terrein een fors gebouw, waarna er weer akkerland lag met kavelsloten.

De volgende periode van bebouwing begint in de Late Middeleeuwen met een schuur van het Gasselte type C. Het hout van een boomstamput kon gedateerd worden op 1048. Vanaf de 13e eeuw begint de ophoging met steigeraarde, een teken dat we qua tijd in een stedelijke omgeving zijn aangekomen. Er worden dan ook resten van stenen huizen aangetroffen bestaande uit funderingen en vloeren.

In 2006 werd een onderzoek op de hoek van de Schuitemakersstraat en de Munnekeholm uitgevoerd bij het aanleggen van een ondergrondse afvalcontainer (Archisnr. 18816, (Kortekaas et al. 2008a, Wieringa & De Wit 2009). Dit onderzoeksgebied ligt ten zuiden van de A-Kerkstraat, maar wel op dezelfde zandrug. Hoewel de ongestoorde ondergrond niet werd bereikt, geeft het wel een kijkje in de bodemopbouw van het huidige onderzoeksgebied. In de bovenste anderhalve meter van de bodem was, naast de gebruikelijke vergravingen voor nutsvoorzieningen, sprake van veel puin in de grond. Na verder verdiepen tekende zich in de lengte van de oostwest gelegen werkput een circa 50 cm brede puinbaan af, waarschijnlijk een uitbraakspoor. Tussen dit baksteenpuin werd ook puin van kloostermoppen gevonden (steenmaten 35×18×8 cm). Hieronder was een grondverbetering van meer dan een halve meter diepte aanwezig, ingegraven in homogene mestachtige grond, zogenaamde steigeraarde, waarmee de bedding van de Drentse A is aangeplempt. Op ca. 3 m diepte waren een zand- en een kleilaagje zichtbaar. Omdat puin in deze diepe lagen ontbreekt, lijkt de opvulling en aanplemping al vóór de 13e eeuw een aanvang genomen te hebben. Met name uit de bovenzijde van de steigeraarde is vondstmateriaal geborgen. Het aardewerk dat is aangetroffen op deze locatie bestaat uit roodbakkend aardewerk (15e –16e eeuw), randscherven kogelpotaardewerk en steengoed (14e eeuw) en een wandscherf kogelpotaardewerk (11e–13e eeuw).

In april 2003 werd een kleine waarneming gedaan op het Akerkhof (Kortekaas & Helfrich 2004). Zo'n 7,5 m ten noorden van de oostelijke schipgang van de Der Aa-kerk werd tijdens het graven van boomplantsleuven muurwerk aangetroffen. Dit muurwerk was opgemetseld met forse kloostermoppen en vormde de wanden

van waarschijnlijk een beerput.

In september 2006 werd in de Stoeldraaiersstraat een afvalcontainer geplaatst (Archisnr. 18816). In dit containergat werden twee wegverhardingen aangetroffen, waarvan de bovenste naast keitjes ook kloostermoppuin bevatte. De tussenliggende laag bestaat uit straatvuil: zwarte humeuze grond, ook wel steigeraarde genoemd. Hieronder was een rest esdek aanwezig, met een dikte van enkele decimeters. In de vaste grond tekenden zich grondsporen af: enkele greppels, een paalkuil en enkele spitsporen. De greppel had een van de huidige omgeving afwijkende, oostwestelijke richting en leverde vroegmiddeleeuws aardewerk op (Kortekaas et al. 2008b).

Van juli tot augustus 2010 werd een belangrijk onderzoek uitgevoerd aan het Hoge der A 3 en 4 (Archisnr. 42650). Er werd een opeenvolging van verschillende boerderijen aangetroffen van de Vroeg tot en met de Late Middeleeuwen (Veenman 2011). Rond 1300 werd er een groot gebouw neergezet van baksteen waarna dit in later tijd vervangen werd door kleine huisjes en een brouwerij op het achterterrein. Het vondstmateriaal dat tijdens dit onderzoek werd geborgen, was overweldigend: onder meer een vouwbalans, een gouden kruisje, een gouden ring met gem, een versierde tinnen lepel en resten van wat eerst een stoel leek te zijn, maar later geïnterpreteerd werd als een bedfragment (Lange 2017, p. 77, p. 216).

2.3 Historische situatie

Het binnenterrein tussen A-Kerkstraat 15 en 19 is gedeeltelijke een gemeentelijk monument volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart, objectnr. 104416. Het betreft het gedeelte waar gebouw 2 gepland is. Het monument maakt deel uit van het Winkelwoningcomplex in de Stoeldraaiersstraat dat gerealiseerd is in de jaren 1954–1956.

Schuin tegenover het onderzoeksgebied ligt het Lamme Huininge Gasthuis, objectnr. 100626, Rijksobjectcode 485440. Het bestemmingsplan geeft het gebied als “gemengd”. Tot 1874 werd de A-Kerkstraat genoemd naar het Gasthuis, de Lammehuiningestraat ook wel t Lammuuntje (afb. 7). Wegens de slechte reputatie van de straat en op verzoek van de bewoners, werd de naam gewijzigd.

Op de kaart van Van Deventer, ca. 1565, is bebouwing aangegeven in het onderzoeksgebied (afb. 8, boven). Op de kaart van Haubois, ca. 1643, is de tussenweg nog niet aanwezig (afb. 8, onder). Er staan enkele huizen en op het achterterrein zijn tuinen en een pergola (?) aangegeven.

2.4 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Het binnenterrein tussen A-Kerkstraat 15 en 19 is gelegen op de zandige oeverwal van de Drentsche Aa. Archeologische vindplaatsen in de omgeving bevinden zich op enige afstand ten westen van het onderzoeksterrein (Het Tehuis), maar er zijn ook archeologische waarnemingen op enige afstand rond het onderzoeksgebied. Vondstmateriaal dateert hier vooral uit de Nieuwe Tijd, maar er zijn ook

vondsten uit de Prehistorie en de Middeleeuwen te verwachten. Daarnaast is er sinds de Middeleeuwen bewoning op deze plaats. Hierdoor is het mogelijk dat er archeologische resten uit al deze archeologische periodes aanwezig zijn.

3 Conclusies en aanbevelingen

Op basis van het bureau-onderzoek kan worden geconcludeerd dat ter plaatse van de toekomstige bebouwing op het binnenterrein A-Kerkstraat tussen 15 en 19, bewoningsresten uit de alle archeologische periodes kunnen worden aangetroffen, met de nadruk op Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Daarom wordt aanbevolen archeologisch onderzoek uit te voeren. Praktisch gezien kan dit het beste worden uitgevoerd door middel van een archeologische begeleiding, protocol Opgraven.

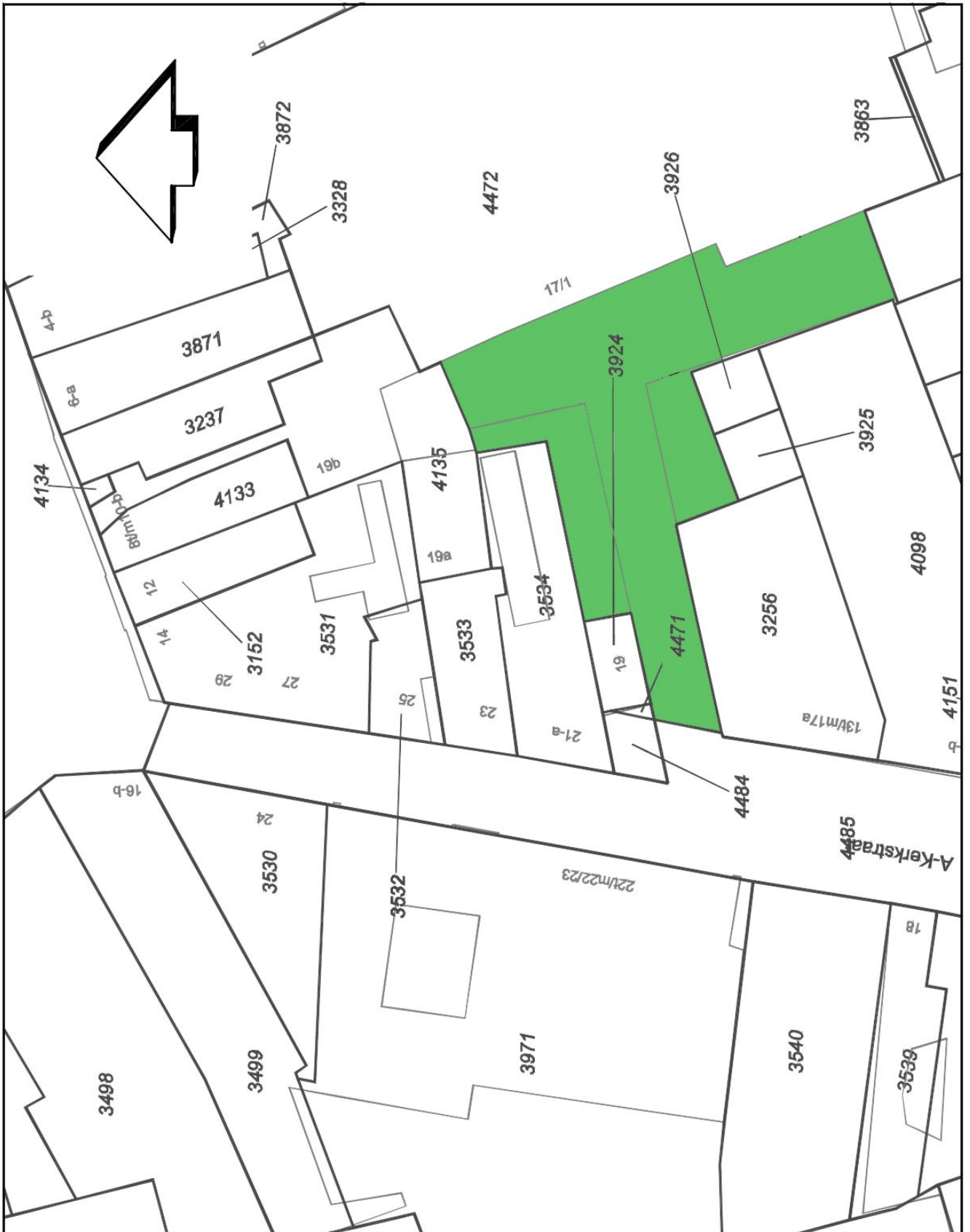
Op advies van het Bevoegd Gezag, in de persoon van drs. G.L.G.A. Kortekaas, wordt tevens aanbevolen om voorafgaand aan de graafwerkzaamheden een beperkt booronderzoek te verrichten. Het doel van dit booronderzoek is om verstoorde lagen van niet-verstoorde lagen te onderscheiden en om de top van de pleistocene ondergrond vast te stellen. Dit booronderzoek zou kunnen worden gecombineerd met milieuboringen.

Voorafgaand aan het uitvoeren van een archeologische begeleiding, protocol Opgraven, dient een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld, dat moet worden getoetst door de bevoegde overheid, de gemeente Groningen. Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Groningen, om op basis van deze rapportage te bepalen of en in welke vorm vervolgonderzoek moet worden uitgevoerd. Mocht de onderzoekslocatie worden vrijgegeven, dan blijft de archeologische meldingsplicht conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet sowieso bestaan. Als er tijdens graafwerkzaamheden toch archeologische resten worden aangetroffen, dan dient dit onverwijld aan de bevoegde overheid te worden gemeld. De bevoegde overheid neemt vervolgens een besluit hoe om te gaan met de archeologische resten.

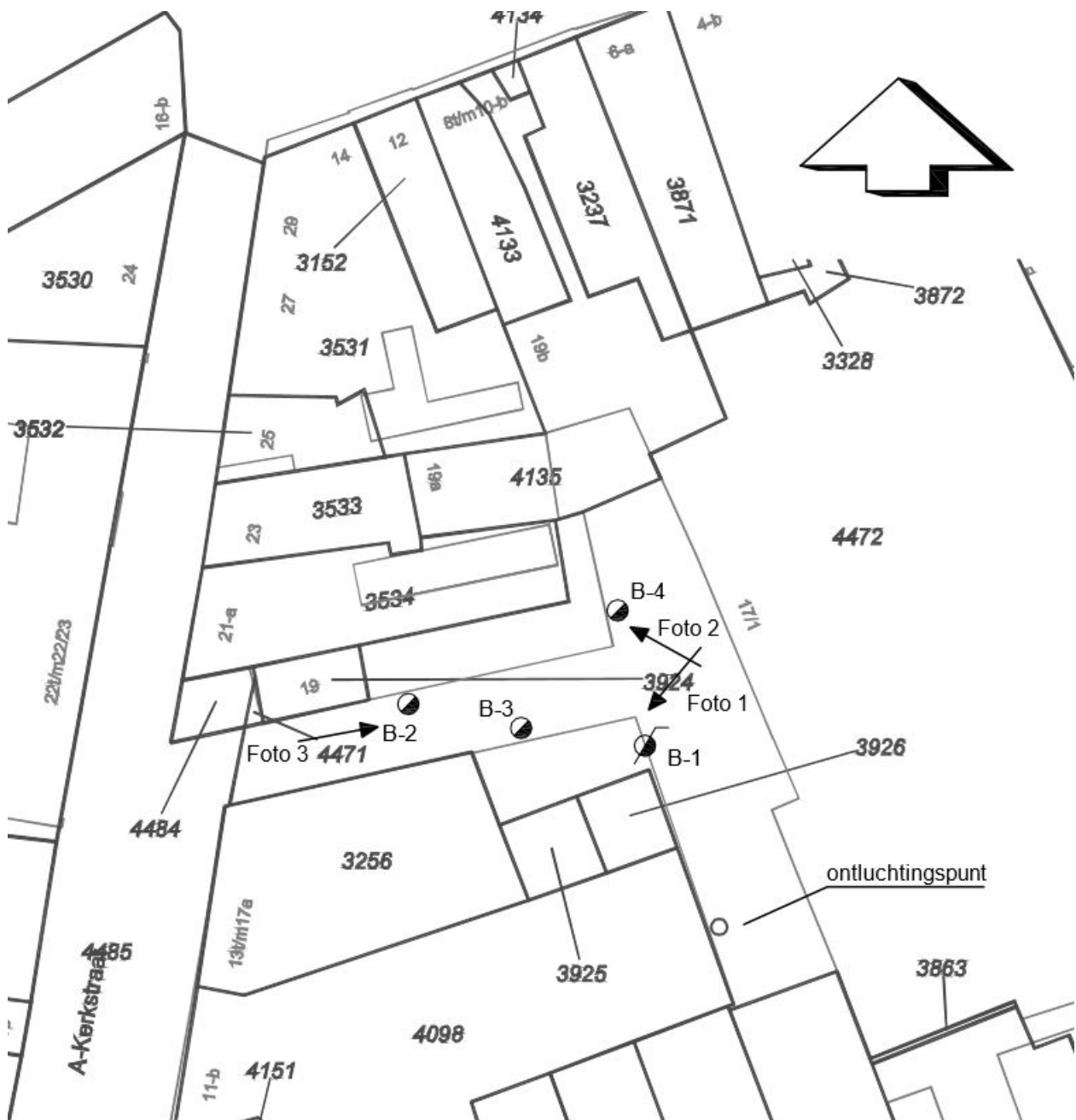
Het schriftelijke commentaar dat de bevoegde overheid heeft doorgegeven, is verwerkt in deze rapportage. Daarmee kan deze versie als de definitieve versie worden beschouwd.

Literatuur

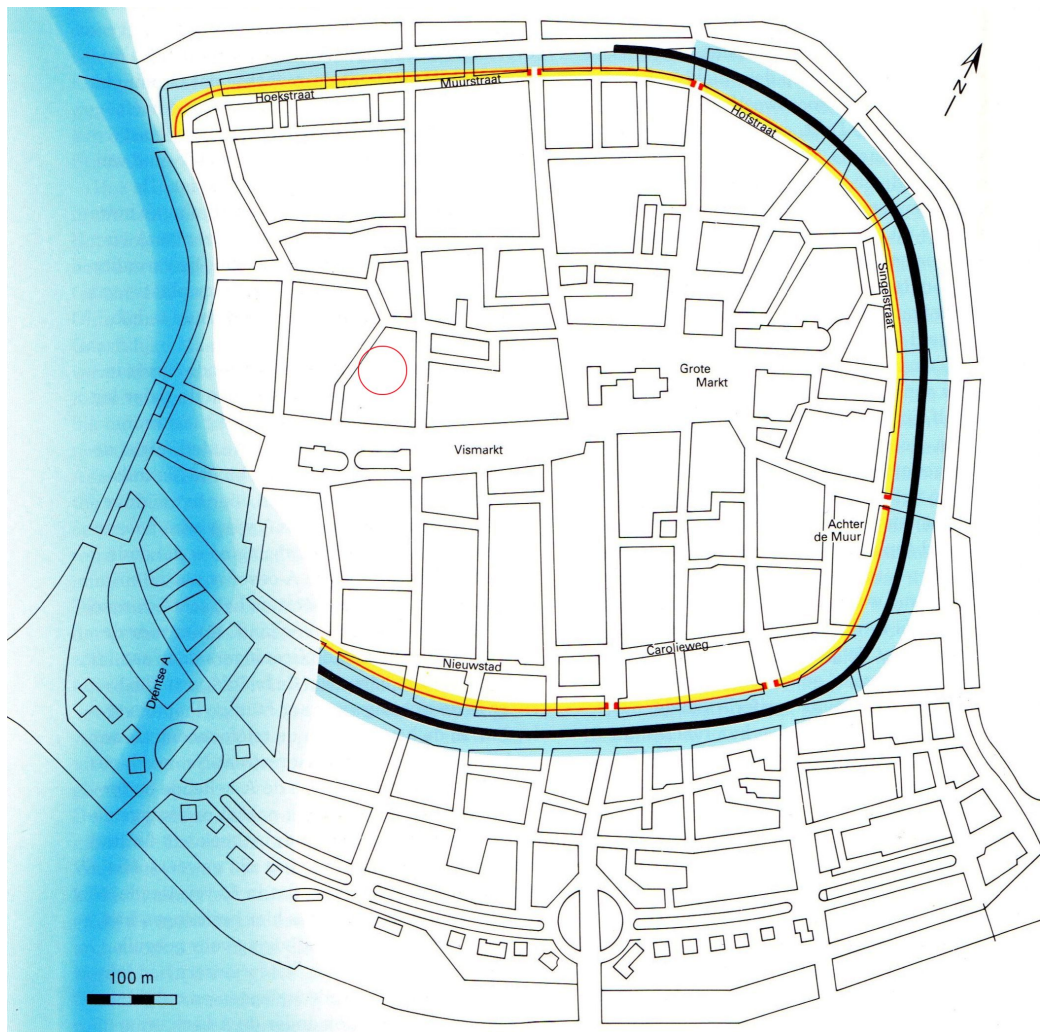
- Huis in 't Veld, J.Y., 2008. *Twintig eeuwen stadsontwikkeling in beeld. Een opgraving aan de Lutkenieuwstraat te Groningen*. Groningen (Stadse Fratsen 10).
- Kortekaas, G.L.G.A., 2001. Schuitemakersstraat 3, opgraving. *Hervonden Stad*, 2001, pp. 13–14.
- Kortekaas, G.L.G.A. & K. Helfrich, 2004. Akerkhof noordzijde. *Hervonden Stad*, 2004, p. 8.
- Kortekaas, G.L.G.A. et al., 2006. Lutkenieuwstraat 13, opgraving. *Hervonden Stad*, 2006, pp. 16–20.
- Kortekaas, G.L.G.A. et al., 2008a. Schuitemakersstraat, ondergrondse afvalcontainer, begeleiding. *Hervonden Stad*, 2008, pp. 51–52.
- Kortekaas, G.L.G.A. et al., 2008b. Stoeldraaijerstraat, ondergrondse afvalcontainer, begeleiding. *Hervonden Stad*, 2008, pp. 52–53.
- Lange, S., 2017. *Uit het juiste hout gesneden. Houten gebruiksvorwerpen uit archeologische context tot 1300 n.Chr.* Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 054).
- Stellema, G.A.F., 2012. *Verkennd milieukundig bodemonderzoek, binnenterrein tussen A-kerkstraat 15 en 19 te Groningen*. Tolbert (Wiertsema en Partners, Rapport nr. R18348).
- Veenman, F., 2011. Hoge der A 3 en 4. *Hervonden Stad*, 2011, pp. 13–18.
- Veenman, F. & B. Tuin, 2010. Akerkhof westzijde/Munnikeholm, archeologische begeleiding. *Hervonden Stad*, 2010, p. 29.
- Wieringa, A. & M.J.M. de Wit, 2009. *Archeologische begeleiding bij het plaatsen van ondergrondse afvalcontainers in de binnenstad van Groningen*. Groningen (ARC-Publicaties 198).

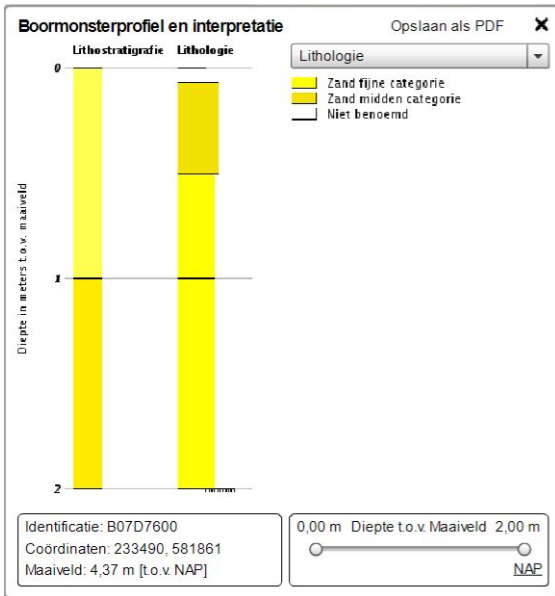
Afbeelding 2. De onderzoekslocatie volgens het huidige Kadaster, in groen aangegeven.

Afbeelding 3. De onderzoekslocatie volgens het huidige Kadaster, met hierop aangegeven de milieukundige boringen.
 Bron: Stellema 2012, p. 15.

Afbeelding 5. De ligging van het onderzoeksgebied (binnen de rode cirkel), en in blauw de historische loop van de Drentsche Aa.

Geologisch booronderzoek ✕

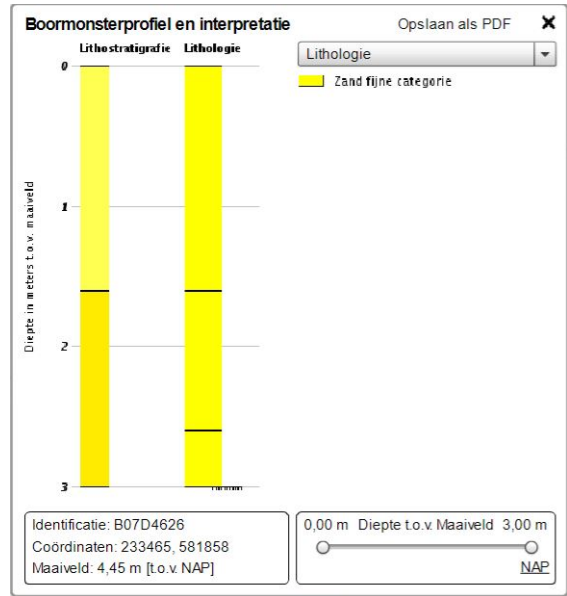
<< 1 van 1 >>

Identificatie: B07D7600
Coördinaten: 233490, 581861
Dieptetraject t.o.v. Onbekend: 2,00 m
Datum van boren: 05-03-2007
Datatype/resultaat: Monster profiel: 1
Boormethode(n): Edelmanboring

Boormonsterprofiel

Beschikbare informatie: Digitale opnamegegevens
Beschrijfmethode: Onbekend
Kwaliteit interpretatie: Geautomatiseerd toegekend
[Toon boormonsterprofiel](#)

<< Minder

Geologisch booronderzoek ✕

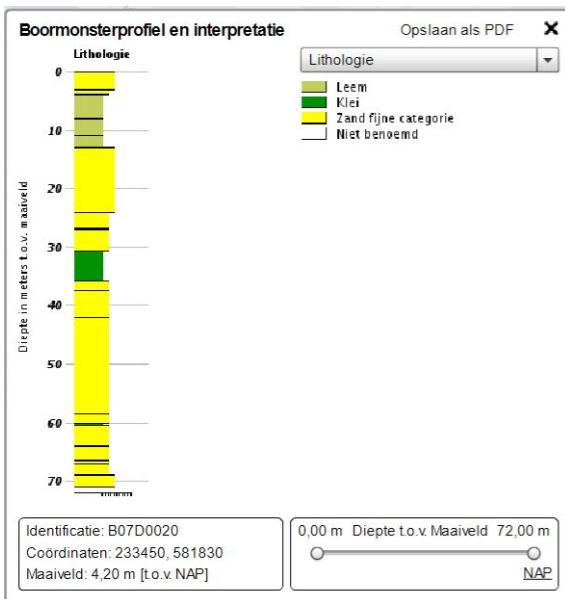
<< 1 van 1 >>

Identificatie: B07D4626
Coördinaten: 233465, 581858
Dieptetraject t.o.v. Onbekend: 3,00 m
Datum van boren: 04-11-2004
Datatype/resultaat: Monster profiel: 1
Boormethode(n): Edelmanboring

Boormonsterprofiel

Beschikbare informatie: Digitale opnamegegevens
Beschrijfmethode: Onbekend
Kwaliteit interpretatie: Geautomatiseerd toegekend
[Toon boormonsterprofiel](#)

<< Minder

Geologisch booronderzoek ✕

<< 1 van 1 >>

Identificatie: B07D0020
Coördinaten: 233450, 581830
Dieptetraject t.o.v. Maaiveld/Waterbodem: 72,00 m
Datum van boren: Onbekend
Datatype/resultaat: Monster profiel: 1
Boormethode(n): Pulsboring

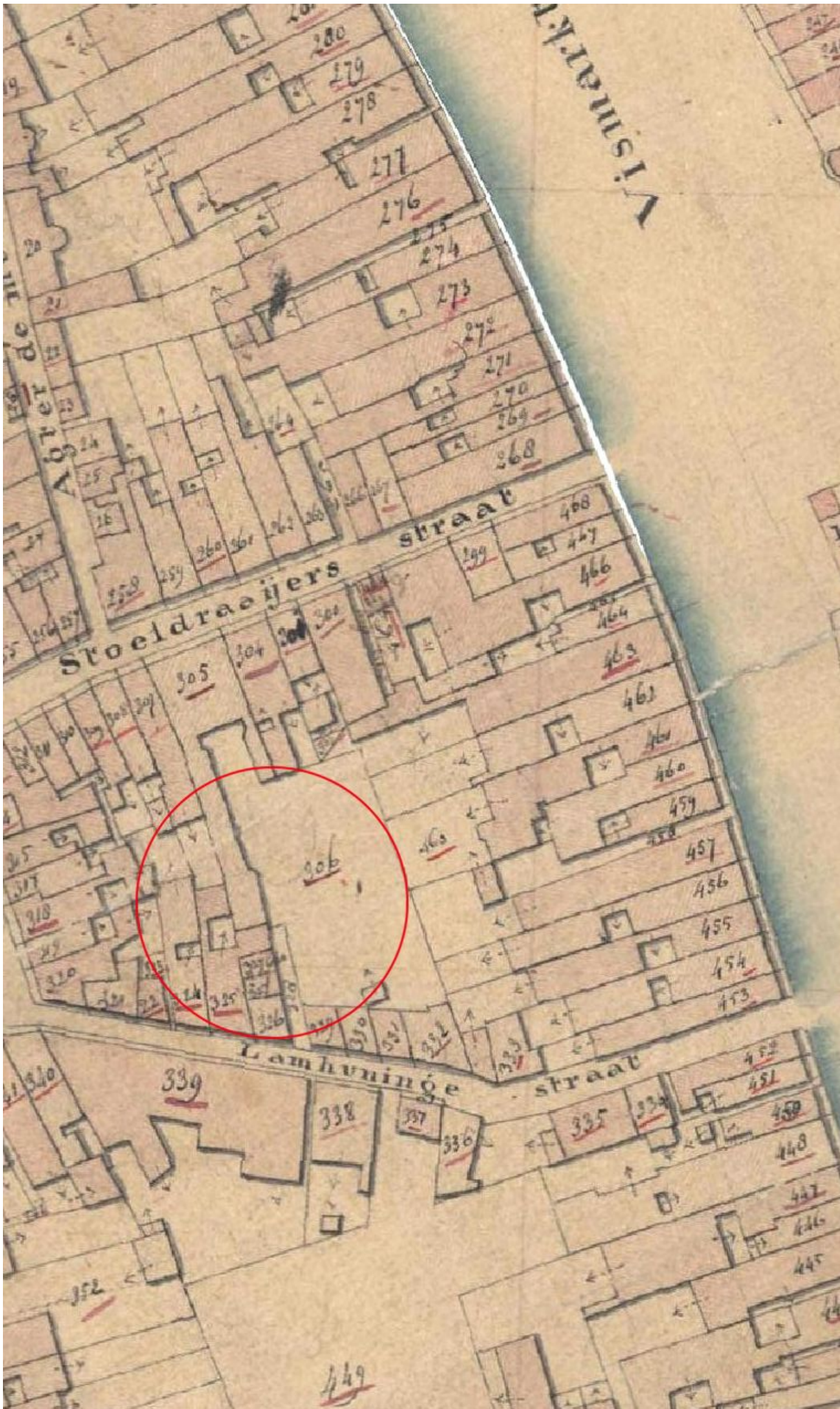
Boormonsterprofiel

Beschikbare informatie: Digitale opnamegegevens
Beschrijfmethode: Onbekend
[Toon boormonsterprofiel](#)

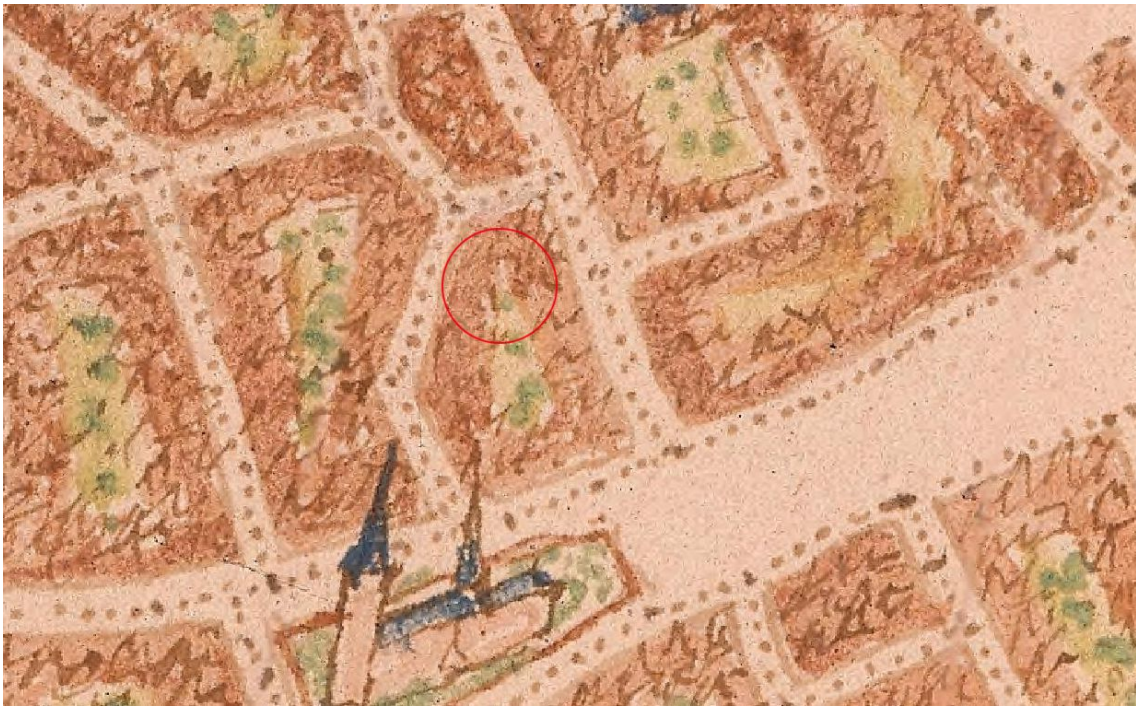
<< Minder

Afbeelding 6. Boorkolommen van de ondergrond in de nabijheid van de onderzoekslocatie A-Kerstraat 15–19. Bron: www.dinoloKet.nl.

Afbeelding 7. De onderzoekslocatie (rood omcirkeld) weergegeven op de Kadastrale Minuut van 1830.

Afbeelding 8. De onderzoekslocatie (rood omcirkeld) op de kaart van Jacob van Deventer, ca. 1565 (boven) en Haubois, ca. 1643. Bron: Cultuurhistorische Waardenkaart Groningen.